

UNDERVISNING I DANSK, KONSTRUKTION AF FORSKELLIGHED

Den obligatoriske sprogundervisning i Danmark handler ikke blot om at undervise i sprog – den instruerer også indvandrere i at være 'ordentlige' borgere i Danmark. Gennem et massivt fokus på det, der opfattes som værende typisk danske værdier, lærer de studerende, at den velintegrerede indvandrer er én, som er ansvarlig, selvhjulpnen og selvstændig – eller, med andre ord, dansk. Undervisningen får dermed et udtalt moralsk indhold: Den ordentlige indvandrer præsenteres som én, der opfører sig som en dansker.

AF SARAH CASEY

At undervise i dansk(hed)

Jeg sidder i et klasseværelse på en sprogskole i en middelstor, jysk by. Omkring mig sidder 16 andre studerende, der som jeg er indvandret fra forskellige dele af verden, og som alle skal gennemgå cirka tre års obligatorisk sprogundervisning som del af deres integrationskontrakt med den danske stat. Nogle er flygtninge, mange er her som resultat af familiesammenføring med danske statsborgere, et par stykker er her for at arbejde. Dette er den sidste af seks undervisningstimer i Dansk-

Modelfotos.

UNDERVISNING I DANSKHED

I SPROGUNDERVISNING I DANMARK

modul 2:6. Deltagerne vil snart skulle op i Dansk 2 afsluttende eksamen, og hvis de består den, betyder det et meget stort flueben på den lange liste af betingelser, der skal opfyldes for at blive en rigtig borger i Danmark - socialt, gennem at blive 'integreret', og lovmæssigt gennem at få opholdstilladelse.

Foran os står Christian, HR-direktør i en lokal produktionsvirksomhed, og holder oplæg om det særlige ved at arbejde i en dansk virksomhed. "Her i Danmark", siger han, "har vi frihed under ansvar, hvilket man ikke har mange andre steder i verden". Han spørger, hvad de studerende for-

står ved "frihed under ansvar", men møder kun stilhed, så han uddyber sin pointe:

"Frihed under ansvar betyder, at man skal kunne motivere sig selv, uden at chefen behøver at sige noget, eller sætte alting i gang. Man skal kunne tænke selv og tage ansvar for sit arbejde. Det er ikke nok bare at være en robot, der kun gør, som der bliver sagt."

Christian har ikke selv arbejdet med indvandrere, men bruger sin au pair som eksempel på, hvad ikke-danske arbejdere efter hans mening mangler:

"Min au pair kan ikke motivere sig selv og kan ikke arbejde godt

uden anvisninger. Udlændinge stiller ikke spørgsmål på samme måde som danskere gør, og de ender med at lave en masse fejl, og det er ærgerligt. De kan heller ikke tænke ud af boksen på den samme måde. Det er en meget dansk egenskab, at kunne tænke ud af boksen."

Christian følger op med at dele sine erfaringer fra arbejde i Tyskland for år tilbage, der styrkede hans opfattelse af de specielle kvaliteter ved den danske arbejdsstyrke. Tyske arbejdere, forklarer han, er ikke i stand til samme fleksibilitet og kreativitet, som han kan se blandt danske arbejdere. For at blive velintegreret på det

Studerende venter på at tage den afsluttende eksamen i 'Dansk 3'.

En tur til en lokal bebyggelse, der bygger på solenergi, det skal lære de studerende miljøbevidsthed.

danske arbejdsmarked, argumenterer han, må udlændinge lære disse færdigheder.

Christians kommentarer om forskelle mellem danskere og ikke-danskere er ikke usædvanlige. Tværtimod afspejler de en hensigt, der dukker op igen og igen i den obligatoriske sprogundervisning for indvandrere i Danmark, nemlig at formidle nogle 'typisk danske' værdier. Jeg vil påstå, at denne vægt på at videregive danske værdier er del af en større bestræbelse i hele statssystemet på at administrere en gruppe mennesker, der ses som 'problematisk' i en dansk kontekst, nemlig indvandrere, især dem fra ikke-EU-lande. Indgreb for at ændre adfærden hos ikke-EU indvandrere i Danmark tjener til at lette truslen fra denne formodede risikogrube, og dermed sikre den generelle befolknings trivsel.

De indvandrere, jeg arbejdede med, var underlagt en integrationskontrakt, som udstikker en

række trin, der skal kvalificere dem til at blive boende lovligt i Danmark. Integrationskontrakten kræves af indvandrere, hvis ophold i Danmark bliver betragtet som problematisk, eller som ikke i kraft af EU-medlemskab er fritaget fra stramme immigrationsforanstaltninger. Det er primært personer, som søger familiesammenføring med ægtefæller, eller nytilkomne flygtninge. Blandt hovedopgaverne i integrationskontrakten er deltagelse i statsfinansieret undervisning i dansk sprog og kultur i cirka tre år. Deltagelse i undervisningen betragtes endda som så vigtigt, at gennemførelsen udgør én af de få muligheder, der er for få tilbagebetalt en del af det depositum på 50.000 kr., som kræves for familiesammenføring.

Opdraget til ordentlige borgere

I timerne bliver der brugt meget tid på at undervise indvandrerne i passende dansk opførsel. Det

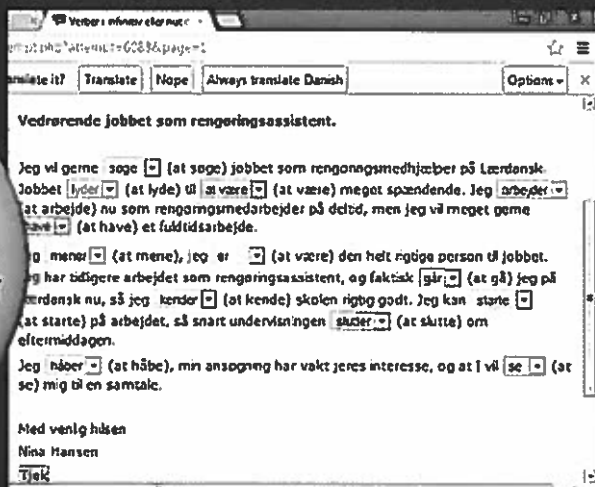
kommer til udtryk gennem det vedholdende fokus på de formodede 'typisk danske' værdier: Begreberne lighed, demokrati, fleksibilitet og selvstændighed fremstilles som nødvendige at tilægge sig for personer, der i kraft af deres oprindelsesland ikke besidder dem. Således bliver integration en proces, hvor indvandrere opfordres til at tilsidesætte de aspekter af sig selv, der vurderes at være upassende i forhold til ophold i Danmark, og absorbere den implicit bedre danske værdikonstellation, der sikrer det danske samfunds fortsatte opretholdelse.

Når Christian fremhæver vigtigheden af frihed under ansvar, illustrerer han netop dette: Danskere er i stand til at opføre sig ansvarligt uden opsyn. Dette er jo et grundlæggende dansk karaktertræk. Hans indvandrede publikum, derimod, bliver nødt til at instrueres i det.

Det udtalte fokus på autonomi,

Tal
med mig
- på dansk,
tak!

Lærdansk

En badge de studerende forventes at bære uden for klasseværelset, som identificerer dem som nogen, der har brug for at blive integreret i samfundet.

Jobansøgningsøvelse designet til højtuddannede indvandrere, som forventes udfyldt på danskurset.

personligt ansvar og fleksibilitet som særligt danske kulturelle kendetegn er endvidere relateret til de former for selvstyring, der er karakteristiske for neoliberale systemer. Indvandrere bliver en persongruppe, der minder meget om andre 'problemgrupper' i Danmark og andetsteds: Arbejdsløse, underbeskæftigede, kroniske syge osv. Udviklingen i Danmark er således på mange måder et spejl på neoliberale logikker, der findes verden rundt. Relevant i denne sammenhæng er Michel Foucaults 'governmentality'-begreb, hvor magtformer er forbundet med specifikke subjektudviklinger, i dette tilfælde det autonome, selvstændige, fornuftige subjekt, som er karakteristisk for neoliberale magtformer.

I den danske kontekst opfattes indvandrere som værende personer, der ikke har færdighederne til at administrere sig selv som borgere, men må oplæres af de individer, der er vokset op i det danske

samfund med mere eller mindre udelukkende etniske danskere, og derfor har redskaberne til at undervise andre i de unikke former for adfærd, der anses for nødvendige for at blive en del af samfundet. Dette kan ses i selve den lov, der udstikker obligatorisk sprogundervisning:

Danskuddannelse skal bidrage til, at voksne udlændinge så hurtigt som muligt efter at have fået opholdstilladelse i Danmark tilegner sig færdigheder i at forstå og anvende det danske sprog og opnå bekendtskab til det danske arbejdsmarked, så de herved får mulighed for at komme i beskæftigelse og bliver i stand til at forsørge sig selv.

Her betragtes sprogundervisning som nødvendig for deltagelse i arbejdsmarkedet, som igen gør indvandrere i stand til at opføre sig ansvarligt og blive selvforsørgende. Loven fortsætter med at erklære, at:

Danskuddannelse skal endvidere fremme voksne udlændinges aktive

brug af det danske sprog samt bidrage til, at de opnår almene kundskaber og færdigheder, som er relevante i forhold til arbejde og uddannelse samt livet som medborger i et demokratisk samfund.

Her er fokuset på at blive et aktivt medlem af et demokratisk samfund eksplicit. I klasseværelset bliver politikken overført til praksis gennem undervisning ved fokus på danske værdier.

Sprogundervisningens kontrol

Under mit feltarbejde i 2011-'12 optrådte 'Arbejde i Danmark' som tværgående tema på skolen, hvorfor størstedelen af undervisningen i denne periode kredsede om emner, der var relateret til at arbejde i Danmark. Fokus på arbejde, og på den type adfærd, der opfattes som nødvendig for at arbejde i Danmark, var altid til stede i sprogskolernes undervisning, men var ekstra eksplicit i denne periode. Skønt mange af underviserne var klar over, at deres ele-

F. Det er vigtigt, at alle forældre, både danske og nydanske, snakker med deres børn om alkohol. Nydanske forældre skal vide, at mange unge i Danmark drikker alkohol. Når man bor i Danmark, og ens store børn går sammen med danske unge, vil mange prøve at ligne de danske unge eller gøre de samme som de danske unge.

G. Mange unge nydanske piger drikker ikke alkohol, og de synes, det er forket at gøre det. Men ofte må de heller ikke komme til fester, hvor der bliver drukket. Nogle af de nydanske drenge drikker. Det er svært for dem at være ærlige, hvis de drikker for meget, fordi de kommer fra en kultur, hvor det er forbudt.

Foto af en øvelse, som skildrer en ekstremt stereotyp opfattelse af indvandrere

ver oprigtigt ønskede at finde arbejde, i nogle tilfælde endda var desperate efter det, så var selve temaet tydeligvis designet til at give eleverne det nødvendige skub ud på arbejdsmarkedet. Som del af undervisningen skulle de således udfylde jobansøgninger, skrive CV'er, besøge jobmesser og møde gæsteundervisere fra lokale firmaer, der, som Christian, kom for at diskutere danske arbejdspladser.

Da jeg spurgte ind til, hvorfor arbejde i Danmark blev opfattet som et passende emne, forklarede en af underviserne, at når nu så mange udlændinge havde tendens til at blive afhængige af staten i Danmark, forsøgte de at undgå, at folk satsede for meget på offentlig støtte. Kursusdeltagere blev forbundet med arbejdsløshed, fattigdom og manglende vilje til at arbejde, i stærk kontrast til karakteristika forbundet med etniske danskere.

Under 'Arbejde i Danmark'-temaet arrangerede skolen også en tur til den lokale Social- og Sund-

hedsskole, hvor de studerende havde et møde med en programdirektør om mulighederne for indskrivelse. Betina, direktøren, fokuserede primært på de former for praksis, som hun forbandt med succes i programmet. Ligesom Christian følte Betina ofte, at ikke-danske studerende manglede deres danske modstykkers færdigheder:

"Her i Danmark er det meget vigtigt, at I møder velforberejdet og til tiden, lige som alle de andre elever, ellers er det umuligt at følge med."

Her indikerede Betinas betoning af studerendes ansvarlighed en tvivl på, at mange af de voksne indvandrere havde de færdigheder, og derfor de værdier, som er karakteristiske for de unge direkte fra folkeskolen, som udgør størstedelen af den danske elevmasse på skolen.

Annette, en jobkonsulent ansat af skolen, udtrykte noget lignende, da hun besøgte gruppen for at tale om arbejde og uddannelsesmuligheder i Danmark:

"Uddannelseskravene er meget anderledes i Danmark. Det er vigtigt, at du kommer til tiden, at du er velforberejdet og har alle dine bøger og dine blyanter, dit hjemmearbejde skal være gjort og du skal være forberedt på at arbejde 37 timer om ugen. Det er vigtigt overalt i Danmark. Du skal også være social og følge reglerne. Du kan heller ikke være for følsom."

Fokus blev hurtigt flyttet fra uddannelsesmuligheder til hvilke kvaliteter, der er nødvendige for at få succes i det særlige danske skolesystem. Annette gik også ud fra, at de tilstedeværende studerende skulle instrueres i at vise ansvarlighed og selvstændighed, samt at kontrollere deres følelser, og hun brugte under diskussionen meget tid på dette tema. Da en studerende spurgte til muligheden for at bruge sin kandidatgrad og ti års erfaring i folkeskoleundervisning fra hjemlandet, understregede Annette endvidere det danske skolesystems unikke karakteristika, såvel som hen-

des overbevisning om, at det ville blive meget svært at blive lærer i Danmark:

"Jeg ved ikke rigtigt, hvad jeg skal svare til det. Du bliver nødt til at forstå, at det danske uddannelses-system er meget, meget forskelligt fra alle andre i verdenen. Undervisningen kræver også, at du kender en masse til dansk kultur og samfund. Jeg synes, du seriøst skulle overveje ekstra uddannelse på VUC, før du undersøger, om du kan undervise her. Du må også forstå, at i Danmark er der meget lidt hierarki. Vi forventer, at vores elever stiller mange spørgsmål, og vi forventer, at forældrene er meget involverede. Jeg tror ikke, det gælder i samme grad i andre lande."

Annettes svar søgte skånsomt at få den studerende fra overvejelse om en lærerkarriere i Danmark på nuværende tidspunkt, fordi de værdier, der associeres med lærergemingen, formodedes at være alt for langt fra det, den studerende måtte være vant til: Fordi hun ikke var etnisk dansker, var hun næppe tilstrækkeligt klædt på til at håndtere den brede lighed og det lave hierarki, som karakteriserer det danske samfund. Annettes kommentarer indikerede, at integrationsarbejdet ville kræve langt mere end de tre år, den studerende havde brugt på sprogskolen; der var brug for videre voksenundervisning for at blive bekendt med danskhedens nærmere væsen.

Et afsluttende eksempel: En øvelse, hvori de studerende havde udfyldt en ansøgning om at blive rengøringsassistenter, blev fulgt op af en diskussion, hvor underviseren Birgitte gennemgik de kvaliteter, som de studerende burde tage til sig, hvis de ville blive i Danmark:

"Herhjemme er værdierne på arbejdspladsen de samme som samfundets værdier. I Danmark er det nødvendigt, at du er selvstændig. Du skal også være ansvarlig. Du kan for eksempel ikke ryge indenfor på dit arbejde eller drikke alkohol, mens du er på arbejde. Man vil blive fyret med sådan en opførsel. Det er også meget vigtigt, at du er engageret i dit arbejde."

På dette tidspunkt måtte en studerende forlade undervisningen for tid for at hente sin datter, som jeg i en pause havde fået at vide var syg. Læreren benyttede denne lejlighed til at illustrere, hvad hun mente med 'engageret':

"Nå! Hun er ikke så engageret i dag, så hun gik hjem. Kom til tiden, bliv til det slutter, stil spørgsmål, kom med nye ideer - det er, hvad engageret handler om. Det er, hvad der forventes af dig i Danmark."

Igen forventede Birgitte, at de studerende skulle instrueres i passende adfærd i en dansk kontekst. Hendes udtalelser illustrerer hendes overbevisning om, at danske værdier er mærkbart anderledes end dem, hendes studerende havde bragt med sig fra udlandet. De studerende selv kom fra meget forskellige baggrunde, fra Afghanistan til Zimbabwe og alt derimellem, men deres oprindelseslande var ikke vigtige. Hovedsagen var deres mangel på danskhed.

Konstruktion af forskellighed

Enhver indvandrer er under integrationskontrakten forpligtet til at gå på sprogskole, antageligt fordi kompetence i det danske sprog anses for at være afgørende i forhold til at slå sig ned i Danmark. Men mange gange har sprogundervisning mindre at gøre med at lære at kommunikere på dansk, og

mere med at lære om 'danske' værdier. Ofte minder disse værdier om dem, vi normalt forbinder med neoliberalisme: Autonomi, ansvarlighed og egenforsørgelse fremhæves ofte som værende unikt danske. Den vægt, der lægges på at få indvandrere til at internalisere disse værdier, tyder på, at integrationsprogrammer i Danmark er baseret på en formodning om iboende forskelle mellem etniske danskere og alle andre. Under integrationsprocessen håndteres indvandrems opførsel gennem undervisning, aktiviteter og øvelser, der tilskynder til at internalisere et sæt værdier, opfattet som værende eksplicit danske og implicit overlegne. Hermed reproduceres forskellighed mellem indvandrere og etniske danskere. ■

Læs mere:

Olwig, K., and Paerregaard, K. 2011. The Question of Integration: Immigration, Exclusion, and the Danish Welfare State. Cambridge Scholars Publishing.

Hervik, Peter. 2004. The Danish Cultural World of Unbridgeable Differences. Ethnos; 69:2, Pp 247-267.

SARAH CASEY ER PHD STUDERENDE VED INSTITUT FOR KULTUR OG SAMFUND VED AARHUS UNIVERSITET. HENDES KANDIDAT-SPECIALE FRA UNIVERSITY OF CALIFORNIA FOKUSEREDE PÅ BRUGEN AF SOCIALE NETVÆRK I ARBEJDSORGANISERINGEN BLANDT ILLEGALE IMMIGRANTER I TEKSTIL-INDUSTRIEN I LOS ANGELES. HENDES PHD PROJEKT HANDLER OM, HVORDAN DEN DANSKE STATS INTEGRATIONSPROGRAMMER VIRKER PÅ IMMIGRANTER I DANMARK.

fotos af forfatteren